

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 343.915

В. М. БАБАКІН,*кандидат юридичних наук, доцент, докторант**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ МОЛОДІЖНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Проаналізовано окремі аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення протидії молодіжній й злочинності оперативними підрозділами ОВС. Дано загальне поняття інформаційно-аналітичного забезпечення, а також розглянуто дискусійні питання щодо його визначення як у теоретичному, так і у прикладному аспектах.

Ключові слова: *оперативний підрозділ ОВС, інформаційно-аналітичне забезпечення, кримінальне правопорушення, оперативна обстановка, молодіжна злочинність, аналіз.*

Досліджено, що за останні роки у всіх країнах світу досить гостро постає проблема протидії молодіжній злочинності. Ці питання є актуальними й для нашої країни. Враховуючи економічну, соціальну, політичну нестабільність, злочинність серед молоді має тенденцію до збільшення кількості вчинення кримінальних правопорушень. Так, за визначенням М. М. Цимбалюка, протягом 2010–2011 років кількість злочинів, вчинених тільки неповнолітніми, зросла на 12,3 % і становила 17,3 тисяч у 2010 році та 17,8 тисяч у 2011 році. Така тенденція простежується і в останні роки. Серед цих злочинів кожен другий злочин – тяжкий (50,4 % або 8,7 тисяч злочинів), кожні два з 3-х злочинів це – крадіжка (66,6 % або 11,5 тисяч злочинів). Грабежів зменшилось на 36,4 % і їх кількість становить 1,6 тисяч або 9 % від загальної кількості злочинів, вчинених неповнолітніми або за їх участю. Кількість умисних вбивств і замахів на вбивство зменшилась на 24 % порівняно з попереднім періодом і становила 76 злочинів [1]. На підставі цього та інших чинників перед науковцями та практичними працівниками органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів постають питання щодо розробки новітніх форм інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності, зокрема оперативними підрозділами органів внутрішніх справ у сфері протидії молодіжній злочинності.

Тематику окремих проблем інформаційно-аналітичного забезпечення протидії окремим видам злочинів було досліджено у наукових

працях Є. А. Антонової, О. О. Белова, В. В. Бірюкова, Д. В. Гребельського, В. Л. Грохольського, О. Ф. Долженкова, Ю. А. Задорожного, В. П. Захарова, Р. А. Калюжного, В. А. Лукашова, Є. Д. Лук'янчикова, А. С. Овчинського, С. С. Овчинського, Ю. Ю. Орлова, В. Л. Ортинського, В. І. Рудешка, К. Г. Сінілова, О. П. Снігерьова, І. П. Козаченка, Д. М. Цехана, О. О. Юхна та інших учених. У той же час в їх працях не досліджувались концептуальні питання інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів у сфері протидії молодіжній злочинності.

Мета статті полягає у дослідженні окремих аспектів стану інформаційно-аналітичного забезпечення протидії молодіжній злочинності оперативними підрозділами органів внутрішніх справ.

Інформаційно-аналітичне забезпечення будь-якої діяльності є невід'ємною частиною процесу реалізації функції управління, однак у теорії і практиці управління її виділяють у самостійну функцію, яка забезпечує об'єктивне бачення становища, зокрема у правоохоронній сфері, своєчасне виявлення проблем, тенденцій, протиріч в організації і діяльності органів внутрішніх справ, правильну оцінку, пошук шляхів і засобів їх вирішення, обґрунтованість прийнятих рішень. Процесуальна сторона інформаційно-аналітичної роботи складається з ряду змістовно-часових етапів: збір, систематизація й обробка необхідної інформації; її глибокий аналіз, що включає формування оціночних висновків; прогнозування можливого

розвитку подій; вироблення пропозицій і рекомендацій, підготовка і представлення суб'єктам управління інформаційно-аналітичних документів [2, с. 3], що ми підтримуємо.

За останні роки у практичну діяльність оперативних підрозділів ОВС запроваджуються нові методи аналітичного прогнозування, які можуть бути використані для збору, узагальнення та аналізу інформації. Така інформація дозволяє працівникам оперативних підрозділів перевірити дані про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, та розробити систему запобіжних заходів, які спрямовані на недопущення вчинення кримінальних правопорушень, зокрема серед осіб молодого віку.

Аналітична робота в оперативних підрозділах ОВС – це діяльність, що спрямована на планування роботи, вивчення інформації, яка може бути отримана з матеріалів кримінальних проваджень, оперативно-розшукових справ, архівних справ, а також з автоматизованих інформаційно-аналітичних систем оперативно-розшукового призначення, використання форм, методів і засобів з метою прийняття управлінських рішень.

На думку Е. А. Антонова й О. Д. Ульянова, аналітична робота є не просто елементом логічного пізнання, а й «переводить діяльність правоохоронних органів на вищий рівень». Тож без перебільшення можна стверджувати, що реалізація аналітичної функції – це ключ до розв'язання проблем ефективності боротьби зі злочинністю, забезпечення громадського порядку та безпеки [3]. На нашу думку, з метою підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів у сфері протидії молодіжній злочинності необхідно зосередити основні зусилля на зборі інформації, здійсненні моніторингу, а в подальшому – і на прогнозування відповідних заходів щодо запобігання і протидії молодіжній злочинності.

Інформаційно-аналітичне забезпечення як складовий елемент інформаційного забезпечення ОРД забезпечує здійснення системи заходів, а саме: а) вивчення причин і умов, що призводять до вчинення кримінальних правопорушень, зокрема особами молодого віку; б) збір і аналіз оперативної інформації про процеси і явища, що відбуваються у молодіжному середовищі, та прийняття рішення для стабілізації оперативної обстановки на певній території оперативного обслуговування; в) проведення спільних заходів щодо виявлення, запобігання та припинення кримінальних пра-

випорушень, до чого готуються чи здійснюють замах особи молодого віку; г) організація щодо забезпечення захисту інформації, що накопичується оперативними підрозділами чи слідчими під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій або оперативно-розшукових заходів. Метою системи інформаційно-аналітичного забезпечення оперативних підрозділів є інформаційна підтримка їх практичної діяльності у протидії злочинності на підставі застосування комплексу організаційних, нормативно-правових та інших заходів. Це в повній мірі слід віднести і до дослідженого виду злочинності.

Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів спрямовано на створення, організацію функціонування та вдосконалення інформаційних систем, що сприяють успішному виконанню завдань щодо запобігання та припинення кримінальних правопорушень, які вчиняються особами молодого віку. Так, у нових умовах роботи та дії чинного Кримінального процесуального кодексу України 2012 року діяльність оперативних підрозділів пов'язана зі здійсненням моніторингу злочинності, окремих її видів, запобіганням та припиненням кримінальних правопорушень, виявленням причин та умов, що сприяють їх вчиненню. Під час запобігання злочинності серед молоді першочергового значення набуває отримання первинної оперативно-розшукової інформації про осіб, зокрема молодого віку, що готують, вчиняють (вчинили) кримінальне правопорушення. Як зазначає О. В. Одерій, потреби оперативних підрозділів органів внутрішніх справ в отриманні вичерпної інформації спонукають до створення та розробки нових видів обліків, реєстрації об'єктів за новими, раніше не використаними ознаками [4, с. 3]. На нашу думку, ефективно використання оперативних обліків, удосконалення їх змісту та обсягів дасть змогу оперативним працівникам виявляти осіб, які схильні до вчинення кримінальних правопорушень, та приймати рішення щодо здійснення відповідних заходів реагування.

Окремі вчені у своїх дослідженнях пропонують різні критерії класифікації інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів ОВС. Так, О. М. Бандурка класифікує інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів ОВС за такими критеріями, як: джерело отримання інформації, поділяючи його на первинне і вторинне; за формою фіксації – на документальне і не-документальне; за способом передачі – на ручне і

механізоване; за способом обробки – на вихідне й оброблене [5, с. 172]. На нашу думку, зміст інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів ОВС у протидії злочинності визначається динамікою, характером, детермінованістю, станом оперативної обстановки та тактикою застосування сил, методів і засобів.

Основною функцією інформаційно-аналітичного забезпечення у діяльності оперативних підрозділів щодо протидії молодіжній злочинності є пошук та обробка інформації, фіксація первинних даних, їх збирання та збереження. У спеціальній науковій літературі визначається мета інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності. Так, О. М. Бандурка формулює її як всебічну інформаційну підтримку практичної діяльності оперативних підрозділів у боротьбі зі злочинністю в Україні на основі комплексу організаційних, нормативно-правових, технічних, програмних та інших заходів [6, с. 218]. Подібне визначення мети інформаційно-аналітичного забезпечення пропонує В. М. Плішкін [7, с. 543]. Погоджуючись з ним, у той же час ми пропонуємо замінити термін боротьби на протидію, оскільки це найбільш толерантне й точне висловлення стану ліквідації чи нейтралізації такого негативного явища.

Серед завдань системи інформаційно-аналітичного забезпечення оперативних підрозділів ОВС щодо протидії окремим видам злочинів науковці О. М. Бандурка, В. М. Плішкін називають: 1) інформатизацію оперативно-розшукової діяльності; формування інформаційного середовища органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, що складається із відомчих інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури правоохоронних органів [6, с. 219]; 2) забезпечення оперативного отримання інформації; аналіз і результати накопичення, обробки, та узагальнення з метою прийняття управлінських рішень; 3) забезпечення динамічної та ефективної інформаційної взаємодії всіх галузевих служб ОВС України, інших правоохоронних органів і державних установ; забезпечення захисту інформації [7, с. 544]. На нашу думку, основне завдання інформаційно-аналітичного забезпечення оперативних підрозділів полягає у формуванні єдиних оперативних обліків, збиранні, опрацюванні, аналізі та використанні різноманітної інформації, що має значення щодо виявлення, запобігання та припинення злочинів та

належного проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативного супроводження щодо подальшого досудового розслідування кримінального правопорушення.

До основних напрямів розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності належать: телекомунікації, широкохвильовий та супутниковий зв'язок, міжнародні комунікації та інформаційна політика, автоматизовані банки даних; забезпечення конфіденційності інформації; право на нерозголошення інформації; забезпечення комп'ютерної безпеки інформації; правове регулювання інформаційної безпеки; удосконалення галузевих і відомчих інформаційних мереж; управління відомчими інформаційними ресурсами; удосконалення інформаційного законодавства, а також підготовка відповідних кадрів для оперативних підрозділів, підвищення їх кваліфікації [6, с. 220, 221].

Як визначає В. М. Плішкін, до напрямів розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення ОВС слід відносити таке: впровадження єдиної політики інформаційного забезпечення; створення багатопільових інформаційних підсистем діяльності ОВС; удосконалення організаційно-кадрового забезпечення інформаційних підрозділів; інтеграцію та систематизацію інформаційних обліків ОВС на всіх рівнях; створення умов для ефективного функціонування інформаційних обліків, забезпечення їх повноти, достовірності, актуальності й безпеки; переоснащення інформаційних підрозділів сучасною потужною комп'ютерною технікою; розширення мережі комп'ютерних робочих місць користувачів інформаційних підсистем; подальшу комп'ютеризацію інформаційних обліків; впровадження сучасних інформаційних технологій [7, с. 544]. На нашу думку, вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів ОВС необхідно здійснити за рахунок, з одного боку, централізованого оснащення програмно-технічними засобами, з другого – забезпечення захисту інформації.

Вагомою складовою оперативно-розшукового запобігання протидії молодіжній злочинності є вивчення та здійснення індивідуально-профілактичного впливу на осіб, які схильні до вчинення кримінальних правопорушень і становлять у зв'язку з цим оперативний інтерес. Вирішення цього завдання забезпечує база даних «Особа». Так, обліку в БД «Особа» підлягають особи, які вчиняють протиправні діяння, становлять групу ризику, стосовно яких

здійснюється профілактична робота в ОВС. Зокрема щодо запобігання злочинам у сфері протидії молодіжній злочинності особливої уваги заслуговують обліки осіб: обвинувачених, які віддані до суду; які визнані винними у вчиненні злочину і до яких судом застосовані види покарань: арешт, обмеження або позбавлення волі; які визнані винними у вчиненні злочину і до яких судом застосовані покарання, що не пов'язані з ізоляцією, обмеженням або позбавленням волі; які відбули покарання за злочин і в яких судимість не знято або не погашено в установленому чинним законодавством порядку; які схильні до вчинення злочинів і належать до «кримінально-злочинного середовища», у тому числі з ознаками міжрегіонального, транснаціонального характеру; які схильні до вчинення злочинів і належать до організованих злочинних угруповань або злочинних організацій, у тому числі за ознаками національного або етнічного походження її учасників. При цьому в електронному документі БД «Особа» обов'язково зазначаються: установчі дані особи (прізвище, ім'я, по батькові, повна дата народження, місце народження, громадянство, адреси реєстрації та фактичного проживання, дані паспортного документа особи); додаткові відомості про особу: прізвище, місце роботи, посада, спеціальність, номери телефонів; вид та термін останнього покарання, статті КК України, дата звільнення з останнього місця позбавлення волі; категорія обліку особи (за наявності – додаткове «забарвлення»), підстави взяття її на облік [8].

Вирішуючи досліджувані проблеми, не можна обійти питання щодо поняття оперативної обстановки як елемента інформаційно-аналітичного забезпечення. За визначенням О. О. Юхна, оперативна обстановка – це відомчий термін, що застосовується в нормативних, організаційних, методичних, інших документах ОВС, під

якою розуміють умови діяльності ОВС під час реалізації завдань протидії кримінальним правопорушенням. Модель оперативної обстановки складається з блоків, що характеризують умови зовнішнього середовища; злочинність і інші правопорушення; осіб, які їх вчинили; систему органів, які, взаємодіючи, вирішують завдання протидії злочинності; ОВС як систему, покликану вирішувати правоохоронні завдання [9, с. 25]. На нашу думку це одне з кількох вдалих понять, які можна застосовувати під час вирішення проблем протидії злочинності й серед молоді.

Сьогодні правоохоронні органи для аналізу оперативної обстановки дедалі ширше використовують можливості комп'ютерної техніки [10, с. 96]. Як слушно висловлюють думку А. С. Овчинський й М. К. Каретникова, застосування сучасних інформаційних технологій у боротьбі зі злочинністю забезпечує нове наповнення як у традиційних напрямках ОРД, так і в її інформаційному забезпеченні. Зокрема, застосування сучасних комп'ютерних технологій в аналітичній роботі дає змогу не тільки накопичувати й аналізувати оперативну, статистичну інформацію, а й безпосередньо здобувати її за допомогою електронних засобів, а також моделювати та прогнозувати розвиток ситуації [11, с. 130, 131].

Таким чином, інформаційно-аналітичне забезпечення протидії молодіжній злочинності оперативними підрозділами органів внутрішніх справ – це комплекс інформаційних заходів, спрямованих на пошук, збір, узагальнення, аналіз, збереження та використання інформації з метою забезпечення обґрунтованого прийняття рішень щодо протидії такого напрямку злочинності.

Утім, порушені питання не є остаточними і потребують додаткового дослідження або наукового вивчення.

Список використаних джерел

1. Цимбалюк М. М. Боротьба з молодіжною злочинністю як напрям державної політики України / М. М. Цимбалюк // Боротьба з молодіжною злочинністю : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 27–28 верес. 2013 р.) – О. : Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 24–27.
2. Организация и методика информационно-аналитической работы в городах, районных органах внутренних дел : метод. реком. / под рук. Н. Н. Иванова. – М. : Акад. упр. МВД России, 1998. – 120 с.
3. Антонова Э. А. Организация информационно-аналитической работы в подразделениях по борьбе с экономическими и налоговыми преступлениями ОВД : [учеб. пособие] / Э. А. Антонова, А. Д. Ульянов ; Акад. экон. безопасности МВД России. – М., 2005.
4. Одерій О. В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів / О.В. Одерій. – Донецьк : ДІВС, 2001. – 20 с.
5. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник / О. М. Бандурка. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.
6. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Ч. I : підручник / О. М. Бандурка. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.

7. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. – К. : НАВСУ, 1999. – 702 с.
8. Цехан Д. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання злочинам у сфері господарської діяльності оперативними підрозділами ОВС / Цехан Д. М., Луцюк П. С. – Режим доступу: <http://inter.criminology.onua.edu.ua/?p=3464>.
9. Юхно О. О. Концептуальні засади оперативно-розшукового запобігання злочинам органами внутрішніх справ у сучасних умовах розвитку України : автореф. ... дис. д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Юхно Олександр Олександрович. – Х., 2011. – 40 с.
10. Белов О. А. Информационное обеспечение раскрытия и расследования преступлений : [монография] / О. А. Белов. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 136 с.
11. Овчинский А. С. Проблемы подготовки специалистов в области применения современных информационных технологий / А. С. Овчинский, М. К. Каретников // Вестник МВД России. – 2000. – № 4–5. – С. 129–135.

Надійшла до редколегії 23.11.2013

БАБАКИН В. Н. ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ МОЛОДЁЖНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ ОПЕРАТИВНЫМИ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯМИ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Проанализированы отдельные аспекты информационно-аналитического обеспечения противодействия молодежной преступности оперативными подразделениями ОВД. Дано общее понятие информационно-аналитического обеспечения, а также рассмотрены дискуссионные вопросы по его определению как в теоретическом, так и в прикладном аспектах.

Ключевые слова: оперативное подразделение ОВД, информационно-аналитическое обеспечение, уголовное правонарушение, оперативная обстановка, молодежная преступность, анализ.

BAVAKIN V. M. SOME ASPECTS OF INFORMATIONAL AND ANALYTICAL GUARANTEEING OF COUNTERACTING JUVENILE DELINQUENCY BY OPERATIVE UNITS OF INTERNAL AFFAIRS AGENCIES

The state of scientific research of some aspects of informational and analytical guaranteeing is analyzed in the article. The general concept of informational and analytical guaranteeing, as well as discussions about its designation, both in theoretical and practical areas is provided. Necessity of realizing the system of informational and analytical guaranteeing while conducting prevention of criminal offences among minors is grounded. Besides, extended classification of informational and analytical guaranteeing is presented. Statistical proof of new forms of informational and analytical guaranteeing within law-enforcement activity, namely by operative units of internal affairs agencies in the sphere of counteracting juvenile delinquency is provided. Different points of view of scientists on classifying the elements of informational and analytical guaranteeing, their specific characteristics, the need to use in the practice of law enforcement agencies, especially within operative units, as well as author's own opinion on these issues are provided. Some issues of the need to analyze the operational situation as an element of informational and analytical guaranteeing aiming to prevent unlawful offenses committed by minors by operative units of internal affairs agencies.

Keywords: operative unit of internal affairs agencies, informational and analytical guaranteeing, criminal offense, operational situation, minor, analysis.

УДК 343.1

А. А. БАБИЧ,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Розглянуто проблемні питання, які виникають під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження щодо військовослужбовців, та шляхи їх подолання. Обґрунтовано необхідність запровадження спеціального запобіжного заходу щодо військовослужбовців – нагляду командування військової частини.

Ключові слова: заходи забезпечення, запобіжний захід, кримінальне провадження, військово-службовці, нагляд командування військової частини.